

УДК 342.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.13>

АНТИКОРУПЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Передерій О.С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>*

Григоренко Є.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5305-1712>*

Передерій О.С., Григоренко Є.І. Антикорупційна безпека України як перспективний компонент державної правової політики: теоретико-правові аспекти.

У статті, на основі аналізу особливостей змісту Антикорупційної стратегії, висвітлено певні недоліки регуляторного потенціалу зазначеного нормативного акту. Їх виокремлення дало підстави обґрунтувати доцільність законодавчого впровадження специфічного правового інституту – інституту антикорупційної безпеки. Антикорупційну безпеку нами запропоновано розуміти як стан захищеності національних інтересів України від використання визначеним антикорупційним законодавством колом суб'єктів наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди визначеному антикорупційним законодавством колу суб'єктів, або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Оскільки корупцію законодавством України визначено як загрозу національної безпеки, запропоновано відповідальним за реалізацію Антикорупційної стратегії і забезпечення антикорупційної безпеки визначити Президента України як державну інституцію, яка відповідає за ефективність державної політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони.

Обґрунтовано, що впровадження у систему законодавства інституту антикорупційної безпеки буде сприяти оптимізації правової політики України у сфері протидії корупції. Тому перспективним актуальним завданням державної правової політики є створення системи юридичного забезпечення інституту антикорупційної безпеки. Втілення інституту антикорупційної безпеки стане чинником створення реальних умов для та декорпоративізації владних відносин всіх рівнів та припинення деградації та деформації системи правових регуляторів шляхом викорінення протиправних практик. Впровадження інституту антикорупційної безпеки потребує попереднього невідкладного наукового аналізу, широкого обговорення та, в кінцевому рахунку, прийняття консолідованого політичного рішення вищими владними інституціями щодо розробки і прийняття законодавчого поля для реалізації інституту антикорупційної безпеки.

Ключові слова: Україна, правова політики, корупція, національна безпека, права особи, національні інтереси, Європейський Союз, європейська інтеграція.

Perederii O., Grygorenko E. Anti-corruption security of Ukraine as a prospective component of state legal politicians: theoretical and legal aspects.

The article, based on the analysis of the features of the content of the Anti-corruption Strategy, highlights certain shortcomings of the regulatory potential of the specified regulatory act. Their isolation

gave grounds to substantiate the expediency of the legislative implementation of a specific legal institution - the institution of anti-corruption security. We propose to understand anti-corruption security as a state of protection of the national interests of Ukraine from the use of official powers or related opportunities by the subjects defined by the anti-corruption legislation for the purpose of receiving an undue benefit or accepting such a benefit or accepting a promise (offer) of such a benefit for themselves or other persons or, accordingly, a promise (offer) or provision of an unlawful benefit to a circle of subjects defined by anti-corruption legislation, or at their request to other natural or legal persons with the aim of inciting this person to unlawfully use the official powers granted to him or opportunities related to them. Since corruption is defined by the legislation of Ukraine as a threat to national security, it is suggested that those responsible for the implementation of the Anti-corruption Strategy and ensuring anti-corruption security define the President of Ukraine as a state institution responsible for the effectiveness of state policy in the field of ensuring national security and defense.

It is substantiated that the introduction of the anti-corruption security institute into the legal system will contribute to the optimization of the legal policy of Ukraine in the field of anti-corruption. Therefore, the creation of a system of legal support for the anti-corruption security institute is a promising and urgent task of the state legal policy. The implementation of the anti-corruption security institute will be a factor in creating real conditions for and decorporatization of power relations at all levels and stopping the degradation and deformation of the system of legal regulators by eradicating illegal practices. The implementation of the anti-corruption security institute requires preliminary urgent scientific analysis, broad discussion and, ultimately, the adoption of a consolidated political decision by higher authorities regarding the development and adoption of a legislative framework for the implementation of the anti-corruption security institute.

Key words: Ukraine, legal policies, corruption, national security, individual rights, national interests, European Union, European integration.

Постановка проблеми. Характерною рисою процесу розбудови самостійної державності України, який розпочався після проголошення незалежності у 1991 р. є високий рівень корумпованості усіх сфер суспільного життя і державного управління. Впродовж тридцяти двох років новітньої історії корупція ствердилася не лише як чинник істотного гальмування реформ у сфері економіки і державного управління, а й серйозна перешкода на шляху розвитку інститутів громадянського суспільства, реальна загроза для успіху процесів європейської і євроатлантичної інтеграції.

Показовим є те, що під гаслом протидії корупції Україна пережила складні політико-правові перетворення в останні десятиліття. При цьому Український народ сплатив дорожню ціну у буквальному значенні цих слів за результати таких перетворень. Лише під час Революції Гідності як однієї із найбільш масових соціальних подій новітньої політичної історії України, загинули десятки громадян. Навіть після цього, сподівання суспільства на формування ефективної системи антикорупційного адміністрування в країні, не виправдались. Засмучує також і те, що проблему тотальної корумпованості державного апарату в останні кілька років не вирішило ані заснування значної кількості нових спеціалізованих антикорупційних державних інституцій (Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд), ані повномасштабна військова агресія росії. Станом на кінець 2022 р. Україна залишалася однією із самих корумпованих держав Європи і світу. За даними Transparency International у 2022 р. держава отримала 33 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) посівши 116 місце зі 180 країн поряд з такими державами як Ангола, Замбія, Монголія, Сальвадор Гамбія, Індонезія, Малаві, Непал, Сьєрра-Леоне [1]. Зарубіжні експерти неодноразово публічно наголошували на тому, що корупція для Українського народу є однією із головних загроз національній державності. Так, європейські аналітики одноставні у тому, що «країна веде війну на два фронти: один із зовнішнім ворогом – Росією, а інший – проти внутрішнього – з корупцією. Задля виживання потрібно виграти обидві війни» [2].

Беручи до уваги викладене вище, є підстави констатувати, що на внутрішньодержавному рівні корупція стала, фактично, однією із найбільших загроз національній безпеці України. В.О. Антонов у зазначеному контексті справедливо зазначає, що корупція стала основним елементом прийняття рішень та розв'язання питань у політичній, соціальній та інших суспільних сферах і це повністю деформує систему ціннісних орієнтацій широких верств населення [3, с. 64]. Це прямиий шлях до повної дезорієнтації суспільства. У середині 2023 р. Президентом України офіційно проблема ко-

румпованості у суспільстві згадувалися саме у такій конотації [4]. З урахуванням цього, суспільство і система публічного управління однозначно потребують удосконалення правової політики держави у частині створення інноваційної моделі всеохоплюючого забезпечення інтересів особи, суспільства і держави від будь-яких форм загроз, ризиків і проявів корупції. Відповідно, практично актуальним і доцільним є дослідження юридичною наукою антикорупційної безпеки як складового компоненту державної правової політики України на сучасному етапі розвитку.

Стан опрацювання обраної для статті проблематики дозволяє відзначити, що наукова розробка проблематики реалізації антикорупційної політики у світлі правової політики держави фрагментарно була у центрі уваги вітчизняних науковців, експертів і аналітиків. Про це свідчить науковий доробок В. Антонова, Н. Железняк, О. Руднєвої, О. Рябченко, А. Селіванова, О. Скакун, В. Тарнавської, М. Теплюк, О. Ярмиша та ін. Проте, з урахуванням потреб оновлення концепції правової політики держави у частині протидії корупції, очевидною є доцільність поглибленої розробки зазначеної тематики.

Метою статті є наукове обґрунтування сутності інституту антикорупційної безпеки держави як можливого перспективного компоненту державної правової політики в Україні.

Вклад основного матеріалу. Правова політика притаманна кожній державі світу і характеризується національно обумовленими змістовними рисами та функціональними особливостями. У сучасній юридичній науці України категорія «правова політика» як явище визначається науковцями узагальнено як система ідей стратегічного характеру, що вироблені органами державної влади та органами місцевого самоврядування за участі інститутів громадянського суспільства і втілені у конкретні програми розвитку правового життя суспільства та держави [5, с. 50]. За сферою здійснення, правову політику можна диференціювати на зовнішню правову політику і внутрішню правову політику. Зовнішня правова політика спрямована на забезпечення суверенітету, незалежності і територіальної цілісності нашої держави, а внутрішня – на правове закріплення пріоритетів державного розвитку. Первинними пріоритетами правової політики А. Селіванов та О. Рябченко справедливо визначають гарантування державою прав і свобод особи, фінансово-економічний розвиток, правоохоронна діяльність та юстиція, оборона, судочинство, зовнішньоекономічна діяльність [6]. Практичний зріз розгляду правової політики дозволяє відзначити, що пріоритетність напрямів правової політики визначається проблематикою формування та реалізації державної політики у певних сферах з урахуванням викликів сучасних глобалізаційних процесів. Більш конкретизованою у зазначеному контексті є точка зору Н. Железняк про те, що головним функціональним завданням правової політики сучасної цивілізованої держави є нормативно-правове забезпечення реформ, що проводяться у державі [7, с. 9]. З урахуванням активізації європейської і євроатлантичної інтеграції України, таке завдання набуває особливого значення.

Доцільним буде зауважити, що аналіз спеціальної юридичної літератури та фахових наукових публікацій з проблем права дозволяє констатувати, що більшість дослідників у процесі виокремлення пріоритетів правової політики держави не надавали важливості антикорупційній її складовій, або взагалі не згадували її. Поряд із цим, деякі науковці все ж звертали на це увагу. Так, ще у 2009 р. О.Ф. Скакун відстоювала позицію про те, що одним із первинних завдань правової політики України має бути «створення системи правових засобів, спрямованих на боротьбу з корупцією» [8, с. 200]. О. Ярмиш та О. Руднєва в 2012 р. також зазначали, що всеохоплююча корупція (особливо в державному апараті) вже на той час стала найсерйознішою проблемою і викликом для правової політики [9, с. 11]. Час довів, що такий погляд на речі був правильним і залишається виправданим і сьогодні.

Тривалий час у новітній історії України антикорупційна складова правової політики залишалася «ординарним» компонентом державної владної діяльності. Народ України за тридцять два роки державної незалежності більш ніж двадцять років жив без ефективного антикорупційного законодавства, без чіткого інституційно-владного механізму реагування на прояви і ризики корупції, без чітких правових форм забезпечення громадян від корупційних проявів. Пізніше, починаючи з 2014 р. у правовій системі України антикорупційна політика все більше набувала статусу окремого різновиду державної правової політики, форми її здійснення ставали чим далі більше конкретизованими і формалізувалися у законодавстві, закріплювалася не лише політична, але й правова відповідальність конкретних органів влади за її здійснення. У відповідності до Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20.06.2022 року № 2322-IX засади державної антикорупційної політики на відповідний період визначаються Верховною Радою України в Антикорупційній стратегії, яка затверджується законом (далі – Антикорупційна стратегія) [10].

В цілому, Антикорупційна стратегія є базовим нормативним документом програмного характеру у сфері протидії корупції. Як результат правової політики держави, Антикорупційна стратегія має кілька особливостей. *По-перше*, Антикорупційна стратегія окреслює основні соціально-правові чинники, які визначаються як причини і передумовами корупції у найважливіших сферах державного управління і господарювання України, а також визначає основні правові форми реакції держави на це. Такими сферами визначено функціонування системи судочинства, прокуратури та органів правопорядку, система державного регулювання економіки, організація митної справи та оподаткування, розвиток державного та приватного сектори економіки, сфера будівництва, земельних відносин та розвитку інфраструктури, сфера охорони здоров'я, освіти і науки, сфера соціального захисту.

По-друге, примітною особливістю наповнення документу є юридична формалізація обов'язкових для реалізації організаційних і управлінських заходів, що вживаються державою задля запобігання корупції на рівні органів державної влади і місцевого самоврядування. Зокрема, це заходи щодо формування негативного ставлення до корупції, врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки, здійснення заходів фінансового контролю, забезпечення доброчесності політичних партій та виборчих кампаній, захист викривачів корупції. Такі заходи спрямовані на відвернення корупційних ризиків, є профілактичними за характером і розраховані на мінімізацію їх негативних наслідків.

По-третє, Антикорупційна стратегія відображає перелік управлінських заходів антикорупційної спрямованості, які прямо відповідають інтересам забезпечення національної безпеки (зокрема, незалежний аудит суб'єктів господарювання державного сектору економіки, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, сфера закупівлі товарів, робіт або послуг, що відповідають потребам Збройних Сил України та інших складових сил безпеки і оборони, пошук ефективної моделі призначення на посади осіб, оплати їх праці, просування по службі та розгляду дисциплінарних скарг у системі органів охорони правопорядку, унеможливлення існування конфлікту інтересів при розслідуванні правопорушень стосовно співробітників антикорупційних органів та ін.).

По-четверте, сили оборони сектору безпеки та оборони держави виокремлені Антикорупційною стратегією у підрозділ 3.6. У ньому визначено, що чинниками корупціогенності у системі управління обороною є непрозоре та неефективне користування та розпорядження землями оборони, об'єктами нерухомості в оборонно-промисловому комплексі, а також надлишковим рухомим військовим майном, об'єктами інтелектуальної власності; неконтрольоване споживання пального, яке закуповується для потреб Збройних Сил України, неефективний механізм закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що здійснюється в умовах надмірного режиму засекречування та має низький рівень конкурентності, що сприяє зловживанням та необґрунтованим витратам бюджетних коштів.

У продовження викладеного вище, зауважимо, що змістовне наповнення Антикорупційної стратегії як базового нормативного акту, що регламентує політику протидії корупції у державі, не дозволяє створити повноцінні правові умови для забезпечення суспільства від небезпеки корупції. Однією з причин цього є певні недосконалості документа. Їх наявність суттєво нівелює загальносуспільну зацікавленість у подоланні корупції, знижує рівень регуляторної ефективності документу у правовій системі, а також не відповідає параметрам забезпечення національних інтересів від потенційних ризиків і проявів корупції.

Перша недосконалість полягає у способі формулювання самої мети Антикорупційної стратегії. У документі вказано, що пріоритетом стратегії є «досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагожденості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування». Більш того, Антикорупційна стратегія корупцію визначає як ключову перешкоду на шляху стабільного економічного зростання і сталого процесу розбудови ефективних інклюзивних демократичних інститутів. Безумовно, затверджене законодавцем формулювання в цілому є доцільним. Але вважаємо, що первино мета Антикорупційної стратегії має віддзеркалювати необхідність забезпечення і захисту системоутворюючих соціально-правових цінностей України. Перша за все – захист прав особи та національних інтересів. Саме права особи та національні інтереси є абсолютними правовими цінностями, ідея захисту яких складає зміст не лише антикорупційної політики, а й політики забезпечення національної безпеки.

Зміст ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21.06.2018 р. визначає національну безпеку України як захищеність національних інтересів України від реаль-

них та потенційних загроз [11]. У свою чергу, національні інтереси України визначено як життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Будь-який прояв корупції безпосередньо чи опосередковано посягає на зазначені цінності.

Підсилює висловлювану нами позицію і те, що на підзаконному рівні Стратегія національної безпеки України, яку введено в дію Указом Президента України № 392/2020 від 14.09.2020 р. дублює конституційне положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю в Україні, а реалізація цього постулату є головною ціллю державної політики щодо забезпечення національної безпеки [12]. Поряд із цим, Стратегія закріплює, що захист суспільства від корупційних правопорушень є основою розвитку людського капіталу. У пункті 46 документа визначено, що однією із гарантій того, що громадянин має відчувати себе у безпеці є утвердження принципу нульової толерантності до корупції, забезпечення ефективної діяльності органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням. Беручи до уваги зазначене, вважаємо, що формулювання мети Антикорупційної стратегії слід змінити і підпорядкувати цілям та інтересам убезпечення національних інтересів від корупційних ризиків і проявів на основі приведення у відповідність з нормами законодавства про національну безпеку України. Це цілком вкладається у зміст нового інституту, що термінологічно позначимо як «антикорупційна безпека». Відповідно, доцільним є оновлення мети Антикорупційної стратегії як *«забезпечення антикорупційної безпеки України»*. Зазначена категорія є нормативно не визначеною і потребує формалізації. Ми пропонуємо *антикорупційну безпеку України визначити як стан захищеності національних інтересів України від використання визначеним антикорупційним законодавством колом суб'єктів наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди визначеному антикорупційним законодавством колу суб'єктів, або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей*.

Наступним *недоліком*, наявність якого дає підстави зазначити, що забезпечення антикорупційної безпеки України складно назвати первинним пріоритетом правової політики держави, є нормативно визначений алгоритм втілення Антикорупційної стратегії. У світлі практичної реалізації такий алгоритм є багатоступеневим і організаційно перевантаженим. На це вказує те, що задля реалізації Антикорупційної стратегії розробляється «допоміжний» документ — державна антикорупційна програма. У відповідності до ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII програма є окремим документом, що готується Національним агентством з питань запобігання корупції з урахуванням особливостей, встановлених самою стратегією та затверджується Кабінетом Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності законом, яким затверджено Антикорупційну стратегію [13]. Тобто уряд є політично відповідальним за реалізацію антикорупційної програми, хоча саму програму не розробляє. Поряд із цим, передбачено здійснення координації самого процесу реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії. Координація здійснюється спеціальною координаційною робочою групою з питань антикорупційної політики, співголовами якої за посадами є Голова Національного агентства та Міністр Кабінету Міністрів України. Окрім зазначеного, передбачено ще здійснення моніторингу та оцінки ефективності реалізації Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії Національним агентством з питань запобігання корупції. Більш того, галузеві антикорупційні програми приймаються на рівні значної кількості органів державної влади конкретної відомчої спеціалізації, які підпорядковані уряду.

На наш погляд, наведена організаційно-правова модальність є складною і може негативно позначитись на якості дії юридичних норм Антикорупційної стратегії. Річ у тім, що, у кінцевому рахунку, реалізація положень Антикорупційної стратегії розрахована на якісні зміни (покращення) суспільних відносин, тобто на утвердження необхідного правового порядку, при якому корупційні ризики у всьому соціумі мінімізуються, а конкретна особа убезпечується від негативних корупційних наслідків. У випадку, що розглядається, первинна регулятивна дія норм Антикорупційної стратегії розрахована, здебільшого, на площину управлінських відносин кількох владних суб'єктів, умовний поділ політичної відповідальності за її виконання тощо. Поряд із цим, сам вплив на суб'єктів інших су-

спільних відносин передбачається опосередковано, в загальному порядку. Такий механізм реалізації закону, як зауважують М.О. Теплюк, та О.І. Ющик, нівелює дію права у суспільстві, адже право не справляє свій вплив на поведінку усіх учасників суспільних відносин [14, с. 43]. Відповідно, існує певна «прірва» між складним процесом початку практичного втілення Антикорупційної стратегії та регуляторної дії її положень щодо забезпечення усього населення держави від корупційних загроз. Більш того, у такій складній формулі ми вбачаємо невідповідність базовій zasadі антикорупційної політики, визначеній у самій Антикорупційній стратегії – принципу оптимізації функцій держави, що передбачає усунення дублювання повноважень різними органами і припинення реалізації малоефективних повноважень. Оскільки корупцію визначено законодавством як загрозу національної безпеки, пропонуємо відповідальним за реалізацію Антикорупційної стратегії і забезпечення антикорупційної безпеки визначити Президента України як державну інституцію, яка відповідає за ефективність державної політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони.

Третім істотним недоліком, наявність якого вказує на доцільність впровадження в систему національного законодавства інституту антикорупційної безпеки є необхідність гармонізації Антикорупційної стратегії з деякими положеннями Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Так, одним із найголовніших напрямів співпраці України і Європейського Союзу є розвиток співпраці у сфері юстиції і внутрішніх справ. У відповідності до ст. 18 і ст. 22 Угоди про асоціацію Україна і Європейський Союз надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів задля гарантування боротьби з корупцією на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод [15]. Більш того, корупція у приватному і державному секторі визнається сторонами в Угоді про асоціацію як проблема у протидії організованим злочинності. Чинна редакція Антикорупційної стратегії у роздібі містить окремі положення про державну політику у сфері протидії корупції як умови недопущення протиправної діяльності. Проте, ми вважаємо, що закріплення інституту антикорупційної безпеки у зазначеному документі буде сприяти поглибленню відповідності національного законодавства України у сфері протидії корупції положенням міждержавного права Європейського Союзу.

Висновки. На сьогодні права регламентація антикорупційної діяльності держави є невід'ємною складовою правової політики держави. Аналіз положень чинного законодавства України з питань антикорупційної політики і національної безпеки дає підстави відзначити невідповідність змісту правових конструкцій, якими регламентуються питання антикорупційної політики держави, реальним потребам кожного громадянина в забезпеченні від загроз і ризиків від корупційних правопорушень. У зв'язку з цим, перспективним напрямом удосконалення системи правового регулювання протидії корупції в Україні є впровадження у систему законодавства інституту антикорупційної безпеки. Тому актуальним завданням державної правової політики є створення системи юридичного забезпечення інституту антикорупційної безпеки. Втілення інституту антикорупційної безпеки стане не лише передумовою оптимізації організаційно-правового механізму протидії корупції, а й чинником створення реальних умов для та декорпоративізації владних відносин всіх рівнів та припинення деградації та деформації системи правових регуляторів шляхом викорінення протиправних практик. Впровадження інституту антикорупційної безпеки потребує попереднього невідкладного наукового аналізу, широкого обговорення та, в кінцевому рахунку, прийняття консолідованого політичного рішення вищими владними інституціями щодо розробки і прийняття законодавчого поля для реалізації інституту антикорупційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції – 2022. Маятник боротьби з корупцією в Україні: крок вперед після кроку назад. Інтернет-сайт «Transparency International Ukraine» URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
2. Emmanuel Martin Ukraine's other war. GIS. POLITICS. may 22, 2023/ URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/ukraine-war-corruption-2/>.
3. Антонов В.О. Національна безпека як необхідний атрибут існування та самозбереження Української держави. Держава і право суверенної України: проблеми теорії і практики: матеріали наукової конференції до 20-ї річниці незалежності України (Київ, 21 червня 2011 р.). За ред. Ю.С. Шешученка. Київ. «Юридична думка». 2011. С. 61–70.
4. Україна перемоги буде країною, гідною своїх героїв – виступ Президента на пленарному засіданні Верховної Ради з нагоди 27-ї річниці ухвалення Конституції. Офіційне інтернет-пред-

ставництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-peremogi-bude-krayinoyu-gidnoyu-svoyih-geroyiv-vist-83869>.

5. Тарнавська В.М. Категорія «Правова політика» (історико-правовий аналіз. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 52. С. 48–51.

6. Селіванов А., Рябченко О. Правова політика – важлива складова внутрішньої політики Української держави. Голос України. Газета Верховної Ради України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/210432>.

7. Железняк Н.А. Поняття державної правової політики та її загальна характеристика. Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». 2003. № 8. С. 8–14.

8. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ. Алерта; КНТ; ЦУЛ. 2009. 520 с.

9. Руднева О.М., Ярмиш О.Н. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності. Аналітична доповідь. Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О.М. Рудневої, д. ю. н., проф. Київ: НІСД, 2013. С. 6–26.

10. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 року № 2322-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

11. Про національну безпеку України: Закон України від № 2469-VIII від 21.06.2018 р. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

13. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України* 2014. № 49. Ст. 2056.

14. Теплюк М.О., Ющик О.І. Введення в дію законів України: питання теорії та практики. Київ. Парламентське видавництво. 2011. 200 с.

15. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09. 2014 р. № 1678-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014 р. № 40, Стаття 2021.